

PROJECTE CURRICULAR

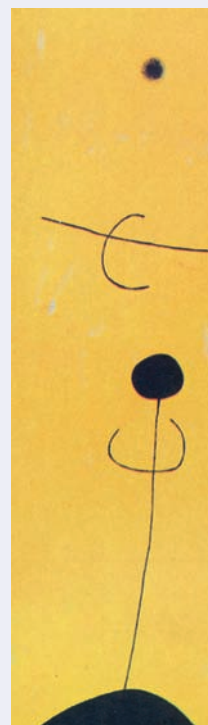
PRESENTACIÓ

Un dibuixant francès anomenat *Claude Serré* va dir una vegada el següent: «*dibuixar és la sinceritat emmascarada en una pirueta*». No anava gens desencaminat. Quan agafem un llapis, un retolador o un pinzell i tracem al damunt del paper punts, línies i taques, no fem altra cosa que expressar una “*realitat*” per mitjà de signes; al darrere de totes aquestes “*piruetes*” gràfiques no hi ha res més que l'intent d'expressar, mitjançant la imatge, la nostra visió “*sincera*” del món.

Per als éssers humans la comunicació ho és tot. Continuament necessitem establir relacions amb els que ens envolten per poder transmetre'ls les nostres idees i rebre, alhora, les que els altres ens vulguin comunicar. El llenguatge de la paraula és, sens dubte, una forma molt eficaç per fer possible la comunicació; parlant, escoltant, escrivint i llegint podem transmetre i rebre una infinitat de coneixements o de sensacions. Ara bé, existeix un altre llenguatge que ens permet, fins i tot amb més rotunditat i eficàcia, comunicar-nos amb els altres: el **llenguatge visual**.

El llenguatge visual és aturar-se davant un semàfor en vermell, comprendre el significat d'un quadre, emocionar-se davant una fotografia, reduir la velocitat davant un senyal de circulació o sentir l'ànima que vibra dins una escultura. El llenguatge visual és saber que en la publicitat sempre hi ha més del que sembla que hi ha. El llenguatge visual és riure amb uns dibuixos animats i sorprendre's davant una il·lusió òptica. El llenguatge visual és, en definitiva, comprendre el significat, la intenció i el sentiment que s'amaguen darrere de cada imatge.

Per la seva infinita capacitat de transmetre idees i sensacions, el llenguatge visual és un mitjà de comunicació amb una naturalesa que hem d'aprendre i comprendre.

Aquesta **Guia Didàctica**, adreçada al professor/a i amb una estructura idèntica que el **llibre de l'alumne/a**, té una doble finalitat:

- D'una banda, presentar i justificar als professors els plantejaments del llibre, mostrar solucions a les propostes operatives i donar resposta a les activitats de verificació incloses en cada làmina. Aquestes aportacions, juntament amb els *objectius* i *critèris d'avaluació* que enceten cada unitat, determinen el nivell de concreció del currículum pel que fa a la **Programació d'Aula**.

- D'altra banda, adjuntar el projecte curricular centrat en el *Primer Curs acadèmic d'aquesta disciplina a Secundària*, en el coneixement que servirà d'instrument pràctic inicial que permetrà al professor o a la professora definir la seva programació d'aula (ajustant-la a les característiques específiques del Centre Escolar) i a tots els agents educatius (direcció, professors, pares i alumnes) conèixer en cada moment on es troben els alumnes respecte a les previsions, quines correccions generals s'han de plantejar i quins mecanismes d'ampliació, reforç o adaptació és necessari posar en marxa.

Observar. Imaginar. Expressar 1 neix com a concreció operativa del Projecte Curricular Editorial, dirigit al *Primer Curs de la Secundària Obligatòria*. Els problemes de temps i espai, la varietat de materials amb els quals s'ha de treballar i el nombre de matèries que ha d'afrontar l'alumne/a fan que aclaram els objectius i que programem sistemàticament el que ha d'aprendre l'alumne/a (*continguts*), en quin ordre (*seqüència*), com (*metodologia*) i amb quins mitjans (*materials*). Tots aquests elements, juntament amb els *Critèris d'avaluació*, configuren el **Projecte Curricular** que presentem en les pàgines següents.

1 CARACTERÍSTIQUES I PLANTEJAMENT

L'Educació Plàstica i Visual neix de la necessitat de potenciar en l'estudiant la capacitat de comprendre els estímuls visuals que rep, i expressar-se, alhora, a través dels seus propis missatges visuals. En definitiva, l'Educació Plàstica i Visual introdueix l'alumne/a en un món de comunicació especialment ric i variat.

El punt de partida cap a l'adquisició d'aquest mitjà de comunicació (el llenguatge plàstic i visual) ha de ser la realitat quotidiana, tant la que proporciona la naturalesa, com la desenvolupada per l'home: premsa, disseny, cinema, televisió, imatge digital, etc.

Durant l'Educació Secundària, l'àrea de Plàstica i Visual no ha de constituir una introducció al món de la Història de l'Art, sinó una reflexió sobre la gran quantitat d'estímuls visuals que rebem en la nostra vida quotidiana, la identificació i comprensió dels quals resulta fonamental per aconseguir una comunicació plena amb el nostre entorn. Si des de tots els àmbits s'afirma que estem immersos en la "cultura de la imatge", sembla evident que la comprensió del llenguatge visual ha de ser un punt d'especial atenció en la formació dels alumnes, precisament en una edat en què la imatge esdevé un element essencial en la comunicació.

Com qualsevol altre, el llenguatge plàstic requereix dos nivells consecutius: *saber comprendre*–*saber veure-hi* i *saber expressar-se*–*saber fer*. Dit d'una altra manera, saber **observar** la realitat, saber **imaginar** i interpretar el seu significat i saber **expressar** les reaccions i sentiments que aquests dos processos anteriors ens proporcionen.

Saber veure-hi és un procés físic i psíquic. Primerament es rep un estímulo físic des de l'exterior, que dona pas a una sensibilització i una comprensió racional d'aquest estímulo. Per tant, el *saber veure-hi* no es limita tan sols a rebre de forma irreflexiva un cúmul de sensacions o experiències visuals, sinó que s'amplia al desenvolupament d'una capacitat crítica davant els estímuls rebuts, identificant-ne correctament la naturalesa, la intenció, el significat, etc. A més, l'anàlisi detallada de les imatges donarà lloc a dues capacitats més en l'alumne/a: el desenvolupament del gust estètic (la capacitat de gaudir contemplant una imatge) i el respecte pels gustos i les opinions dels altres (reconeixement dels valors o les qualitats de les imatges encara que no concordin amb els seus gustos o preferències estètiques).

El **saber fer** es desenvolupa a partir del *saber veure-hi* i es manifesta de dues maneres: l'expressió i la representació. Tant per a l'expressió com per a la representació es necessita una eina o instrument. No es tracta de convertir el conjunt dels alumnes en "artistes", sinó d'aportar-los els coneixements bàsics que els permetin comunicar-se per mitjà del llenguatge visual amb imaginació i creativitat, rebutjant els estereotips i fomentant el desenvolupament d'un llenguatge propi, carregat de contingut i d'expressió.

En l'ensenyament del llenguatge plàstic i visual és primordial incentivar la capacitat creadora de l'estudiant, la seva iniciativa i l'espontaneïtat. El professor/a ha d'indicar propostes de conducta curtes i clarament exposades que permetin que l'alumne/a aprofundeixi lliurement en aquest llenguatge, atès que és bàsic que aprengui a interpretar tot sol els estímuls visuals rebuts i a expressar i comunicar les seves sensacions.

En aquest primer cicle de Secundària comença el procés de sensibilització davant els valors visuals i plàstics de l'entorn. És necessari partir de missatges concrets, en els quals s'hauran de reconèixer els seus elements constitutius per mitjà d'una anàlisi precisa que augmenti les *capacitats perceptives*. És un primer pas fonamental que facilitarà el desenvolupament dels següents nivells d'aprenentatge en el món de la imatge.

Al mateix temps, es tractarà que l'alumne/a descobreixi, pas a pas, les possibilitats expressives de l'entorn i les interpreti, la qual cosa beneficiarà la seva *capacitat creativa*. El descobriment de la gran capacitat comunicativa del llenguatge plàstic i visual serà un al·licient per aprofundir en la seva anàlisi i comprensió.

D'altra banda, també es procurarà que l'alumne/a es familiaritzi amb els mitjans i les destreses necessaris per potenciar al màxim les seves possibilitats d'*expressió plàstica*. No es tracta d'establir una relació de tots els mitjans gràficoplàstics existents, sinó que l'alumne/a conegui les tècniques i els procediments més adequats a les capacitats i al moment del seu desenvolupament intel·lectual, combinant dues virtuts: la facilitat d'ús i el potencial per expressar una gran varietat de sensacions per mitjà del signe, la textura i el color. D'igual manera, l'alumne/a s'ha de familiaritzar amb el coneixement d'aspectes d'espais de la realitat, mitjançant la geometria i la representació objectiva de les formes.

La naturalesa de l'àrea permet establir unes bases conceptuals comunes mitjançant tot l'ensenyament secundari proporcionant continuïtat en el tractament dels continguts, de manera que l'alumne/a pugui relacionar els que són nous amb els que ja ha après i experimentat. Per això, els blocs de continguts es mantenen en tots els cursos i presenten una clara estructuració de la sintaxi dels llenguatges plàstics, a fi d'ajudar a desenvolupar les capacitats i destreses de l'àrea.

Encara que els continguts són bàsicament conceptuals, com que és una àrea de procediments, l'aprenentatge dels conceptes es farà a través de la metodologia adequada, i cobriran importància el coneixement i l'ús de les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies. També serà primordial fomentar l'intercanvi d'idees a l'aula, com també el desenvolupament de les qualitats pròpies de l'individu per afavorir la varietat de resultats, al mateix temps que es desenvolupa la sensibilitat cap al fet artístic a través de l'obra dels grans artistes. D'aquesta manera, l'alumne/a comprendrà la necessitat de respectar l'obra dels altres encara que no coincideixi amb els seus gustos personals.

2 OBJECTIUS GENERALS

Considerant que la relació dels alumnes amb l'entorn gràficoplàstic i visual s'estableix en les dues coordenades *saber veure-hi* i *saber fer*, cal incidir en el fet que per poder arribar al *saber fer* és necessari disposar d'un coneixement mínim de tècniques, recursos i capacitat elemental de percebre visualment i d'assimilar conceptes, per poder passar posteriorment a desenvolupar un determinat grau de destresa.

Els objectius fixats quan s'acaba el Primer curs de Secundària han de reflectir l'aprenentatge d'una sèrie de continguts bàsics, des del punt de vista d'una cultura perceptiva i unes capacitats expressives, en el marc d'una educació formativa integral.

L'ordre seqüencial dels objectius no pretén ser rígid; tan sols procura reflectir les capacitats que desenvoluparan els alumnes i les alumnes en el seu aprenentatge:

1. Observar, percebre, comprendre i interpretar de forma crítica les imatges i les formes de l'entorn natural i cultural, i ser sensible a les seves qualitats plàstiques, estètiques i funcionals.
2. Apreciar els valors culturals i estètics –identificant, interpretant i valorant-ne els continguts–, entendre'ls com a part de la diversitat cultural i contribuir a respectar-los, conservar-los i millorar-los.
3. Comprendre les relacions del llenguatge plàstic i visual amb altres llenguatges i triar la fórmula expressiva més adequada en funció de les necessitats de comunicació.
4. Desenvolupar la creativitat i expressar-la, preferentment, amb la subjectivitat del llenguatge personal o utilitzant els codis, la terminologia i els procediments del llenguatge visual i plàstic, amb la finalitat d'enriquir les possibilitats de comunicació.
5. Utilitzar el llenguatge plàstic per representar emocions i sentiments, vivències i idees, i contribuir a la comunicació, a la reflexió crítica i al respecte entre les persones.
6. Utilitzar els diversos materials, les tècniques i els procediments bàsics adequats per a la realització d'imatges; valorar-ne la creativitat, els hàbits d'observació, la precisió, el rigor i la pulcritud, com també l'esforç i la superació de les dificultats.
7. Representar cossos i espais simples mitjançant l'ús de les proporcions i la representació de les qualitats de les superfícies i el detall, de manera que siguin clars i eficaços per a la comunicació.
8. Observar i descriure gràficament les formes i els objectes de l'entorn natural, urbà i domèstic, captant-ne el caràcter i la disposició de les parts en el conjunt i evidenciar la constància de l'estructura sobre l'aparència; tot això en funció de l'espai i del punt de vista adoptat.
9. Planificar i reflexionar, individualment i col·lectivament, sobre el procés de realització d'una obra, partint d'uns objectius prefixats, i revisar i valorar, al final de cada fase, l'estat de la seva consecució.

3 CRITERIS GENERALS D'AVALUACIÓ

L'avaluació com a part del procés d'ensenyament / aprenentatge es desenvolupa durant aquest procés de manera contínua, individualitzada i integradora.

Els criteris d'avaluació que s'enuncien a continuació es relacionen directament amb els objectius establerts anteriorment. Volen ser una guia que serveixi al professorat per establir, d'una manera general, les capacitats i destreses que l'alumne/a hagi estat capaç de desenvolupar al llarg del curs.

1. Comprendre la naturalesa del llenguatge visual: les seves àmplies possibilitats comunicatives i la seva capacitat expressiva.
2. Distingir els elements configuratius dels llenguatges visuals: el punt i la línia, les textures naturals i artificials i el color.
3. Comprendre la naturalesa del color (tant color llum com color matèria), les seves mesclades additiva i substractiva, i el seu ús com a mitjà d'expressió.
4. Dibuixar i dividir internament formes geomètriques simples: circumferències, triangles i quadrilàters. Assimilar amb claredat conceptes geomètrics bàsics com la direccionalitat, la mesura i el transport de mesures.
5. Representar amb formes planes sensacions espacials, utilitzant canvis de mides, superposicions i contrastos.
6. Conèixer i disposar dels mitjans d'expressió gràfico-plàstics, especialment aquells fonamentals per al treball a l'aula: llapis de grafit, ceres, llapis de colors i aquarel·lables, retoladors, trempes i collage; així com les noves tecnologies.

4 OBJECTIUS ESPECÍFICS, TEMPORITZACIÓ ORIENTATIVA I CRITERIS D'AVALUACIÓ PER UNITATS DIDÀCTIQUES

Els continguts per al primer curs d'Educació Secundària s'han distribuït en deu unitats didàctiques (UD), organitzades en quatre blocs temàtics.

Cada U. D. presenta, a la pàgina d'entrada, els **objectius** que es pretenen aconseguir i els **criteris d'avaluació** que permetin saber els coneixements i les capacitats aconseguits per l'alumne en el seu desenvolupament.

Per als **continguts i mètodes de treball** es destinen entre tres i cinc pàgines per UD. La informació bàsica s'acompanya d'observacions de la realitat per mitjà d'imatges fotogràfiques, treballs d'artistes i dibuixos i il·lustracions gràficoplàstiques. En l'última pàgina s'inclou un **vocabulari** amb termes d'ús poc comú per als joves, però fonamentals per a la correcta comprensió dels conceptes explicats.

Paral·lelament a la transmissió i recordatori de conceptes, es plantegen variades i flexibles **propostes operatives** en les quals l'alumne/a pot exercitar els coneixements adquirits, mirant de potenciar sempre la seva capacitat d'observació, imaginació i expressió. En el revers de cada làmina es plantegen diverses activitats de **verificació** amb preguntes i moments operatius.

L'aprenentatge ha de ser fruit d'una intensa activitat per part de l'estudiant/a basada en l'observació, la relació entre els coneixements, l'anàlisi i la seva comprovació, i l'intercanvi de punts de vista amb els companys i companyes i amb el professor/a.

El plantejament general del curs respon a la sistematització següent de les unitats didàctiques organitzades en quatre blocs, els quals són precedits per un capítol introductori sobre els materials i les tècniques gràfico-plàstiques que tot estudiant ha de conèixer per desenvolupar el curs:

Materials i tècniques de dibuix i pintura

OBJECTIUS

- Reconèixer els diferents mitjans de dibuix i pintura necessaris per treballar a l'aula.
- Distingir les diferents qualitats expressives de cadascun d'aquests materials.
- Conèixer els suports fonamentals per a l'aplicació de les diferents tècniques, com també els materials complementaris que poden ser útils en determinats moments.
- Conèixer els materials imprescindibles (escaire, cartabó, regla i compàs) per portar a terme construccions geomètriques.
- Conèixer i valorar les tècniques i procediments que fan possible la major expressivitat plàstica segons els resultats desitjats i la seva intenció comunicativa.
- Comprendre la importància d'analitzar detingudament els elements fonamentals d'una composició de forma prèvia a l'aplicació de les diferents tècniques o procediments.

TEMPORITZACIÓ

En el desenvolupament d'aquest capítol introductori, el professor/a ha d'emprar tots els recursos i possibilitats de què disposi, pel que fa a materials i estris de dibuix i pintura, a l'aula o taller de dibuix. En la seva explicació cal fer servir, inicialment, a manera d'informació a l'alumne/a, un màxim de **2 sessions**; amb tot, al llarg del curs serà necessari recórrer a aquest capítol per incidir en el desenvolupament de la tècnica i procediment més adequat per a cada proposta plantejada.

CRITERIS D'AVALUACIÓ

- Valorar l'atenció en la comprensió dels diferents mitjans i tècniques de dibuix i pintura, com també les seves variades qualitats plàstiques i expressives.
- Verificar l'ús dels conceptes apresos en aquest capítol introductori en les pràctiques proposades en les unitats didàctiques que es desenvolupen en aquest curs.
- Valorar l'interès mostrat per fer servir els diferents mitjans i tècniques en resultats creatius, expressius i personals.

L'ART I LA TÈCNICA DE PERCEBRE LA IMATGE

UD 1. El llenguatge de la imatge

OBJECTIUS

- Comprendre la importància dels diferents llenguatges en la comunicació humana.
- Distingir els elements constitutius de les imatges: punt, línia, color, volum i espai.
- Percebre i valorar les imatges i les formes de l'entorn i reconèixer les seves variades qualitats plàstiques i estètiques.
- Diferenciar entre els diversos tipus de missatges que comuniquen els llenguatges visuals.
- Valorar la importància que han adquirit en la nostra societat els llenguatges audiovisuals: la televisió, el cinema, l'animació i la comunicació multimèdia.

TEMPORITZACIÓ

Perquè els alumnes puguin assimilar completament aquests conceptes i practicar-los en les propostes, cal destinar **d'1 a 2 sessions** de treball per desenvolupar-ho.

CRITERIS D'AVALUACIÓ

- Comprendre la manera en què els humans podem comunicar-nos a través dels diferents tipus de llenguatges.
- Verificar que es comprenen i es distingeixen clarament els llenguatges gràfic, pictòric, plàstic i arquitectònic.
- Diferenciar i interpretar els missatges visuals que reben a través dels mitjans de comunicació i comprendre'n la intenció: informativa, persuasiva o narrativa.
- Mostrar curiositat per aprendre i emprar les característiques comunicatives dels diferents llenguatges audiovisuals.

ELEMENTS CONFIGURATIUS DELS LLENGUATGES VISUALS

UD 2. El punt i la línia com a signes d'expressió

OBJECTIUS

- Saber explicar el significat de la paraula *signe* en el llenguatge visual.
- Comprendre la importància del punt com a element més senzill de la comunicació visual.
- Analitzar les possibilitats gràfiques i expressives de la línia en relació amb el seu traçat, gruix i velocitat.
- Apreciar com fan servir els artistes el punt i la línia per aplicar-ho a les seves composicions.

TEMPORITZACIÓ

La programació completa d'aquesta unitat didàctica requereix de **2 a 3 sessions**.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Saber reconèixer les possibilitats gràfiques i expressives del punt i la línia i aplicar-les en experiències senzilles.
- Mostrar interès per practicar la modulació de la línia per obtenir resultats personals i evitar composicions monòtones o fredes.
- Observar i comparar el treball propi amb el dels companys d'aula, aportant opinions constructives sobre la feina dels altres i analitzant els comentaris de la resta d'alumnes.

UD 3. Textures naturals i artificials

OBJECTIUS

- Comprendre la naturalesa de les textures i les formes en què es poden percebre.
- Saber diferenciar entre textures naturals o pròpies i artificials o superposades.
- Valorar l'ús de les textures artificials tant per a fins utilitaris com pràctics.
- Apreciar l'ús de les textures per part dels artistes en les seves obres.

TEMPORITZACIÓ

Cal dedicar **2 o 3 sessions** per completar del tot el desenvolupament teòric i pràctic de la unitat.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Apreciar i analitzar la importància de les textures en el nostre entorn, com també les seves variades connotacions simbòliques.
- Valorar l'interès per diferenciar les textures naturals o intrínseques de les artificials o superposades.

- Saber crear composicions pròpies amb varietat de textures per mitjà de diferents tècniques i procediments, analitzant exemples procedents del món de l'art.
- Verificar l'ús de textures artificials per aconseguir resultats creatius i personals.

UD 4. Naturalesa del color

OBJECTIUS

- Comprendre la manera en què percebem els colors i la importància fonamental que tenen en múltiples aspectes de la nostra vida.
- Analitzar el color en la naturalesa i en els objectes artificials.
- Comprendre i diferenciar el comportament del color llum i del color matèria i de les seves respectives mesclades additives i subtractives.
- Analitzar, d'una manera crítica, l'ús dels colors complementaris en l'art.

TEMPORITZACIÓ

Perquè l'alumne/a pugui assimilar aquests conceptes i practicar-los en les propostes, calen **2 o 3 sessions** de treball per desenvolupar-ho.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Valorar l'atenció per comprendre la manera en què els humans percebem els colors i la seva importància fonamental en múltiples aspectes de la nostra vida.
- Analitzar la diferència entre el color llum i el color matèria, com també les seves respectives mesclades additives i subtractives.
- Valorar l'ús del cercle cromàtic com una forma senzilla d'ordenar els colors i comprendre les relacions que hi ha entre ells.
- Mostrar interès per practicar amb combinacions de colors complementaris (a partir de l'atenta observació del cercle cromàtic) i treballar amb les seves grans possibilitats i capacitats expressives, analitzant exemples de diversos artistes de diferents estils.

UD 5. Expressivitat del color

OBJECTIUS

- Explorar, analitzar i comprendre les possibilitats expressives dels colors en relació amb les emocions subjectives que denoten, tenint en compte, especialment, la diferència que hi ha entre els colors càlids i els colors freds.
- Apreciar l'ús simbòlic que les diferents cultures atribueixen als colors, comparant-ho amb la significació pròpia.

- Analitzar els diversos colors que ens ofereix la natura en cada estació i les connotacions emocionals que comporten.
- Analitzar i valorar l'ús expressiu del color en l'obra artística, com una part essencial de la composició i de l'estil.

TEMPORITZACIÓ

L'explicació dels conceptes teòrics i la realització dels exercicis pràctics han d'ocupar entre **4 i 5 sessions**.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Reconèixer els valors expressius dels colors, especialment en relació amb la seva temperatura: colors càlids i colors freds.
- Valorar les associacions dels diversos colors amb determinats comportaments culturals.
- Estimar la sensibilitat pel significat del color, els seus valors psicològics i simbòlics.
- Valorar l'interès pels procediments i tècniques emprats en les propostes establertes.

LA GEOMETRIA COM A SUPORT DEL PROCÉS CREATIU

UD 6. Elements i formes geomètriques bàsiques

OBJECTIUS

- Entendre com es genera la bidimensionalitat i, a partir d'aquí, les formes i figures bàsiques: triangle, cercle i quadrat.
- Reconèixer les formes geomètriques bàsiques en la naturalesa i en les arts visuals.
- Conèixer i comprendre les característiques i el lèxic que identifica els diferents elements constituents del raonament geomètric: concepte de paral·lelisme, perpendicularitat, tipus de línies, direccions, tipus i posicions relatives entre angles, etc.
- Aprendre a utilitzar correctament i a conservar en bon estat els instruments tècnics del dibuix: escaire, cartabó i compàs.

TEMPORITZACIÓ

Per comprendre correctament els conceptes teòrics i poder practicar-los en les làmines d'exercicis es necessiten **2 o 3 sessions** de treball.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Analitzar, representar i dissenyar elements formals bàsics, particularment en l'àmbit dels objectes de l'entorn immediat.
- Valorar la correcta descripció gràfica de formes identificant-ne l'orientació espacial i la relació entre les seves direccions.

- Valorar la cerca de les formes geomètriques bàsiques en objectes de l'entorn.
- Verificar, delinant rectes amb diverses inclinacions i interlineats constants, la precisió i el bon ús de l'escaire i el cartabó, com també la netedat i la bona presentació dels treballs.

UD 7. Traçats geomètrics

OBJECTIUS

- Comprendre clarament el concepte de mesura i la seva aplicació en magnituds lineals i angulars.
- Aprendre a realitzar operacions amb segments, rectes i angles amb l'ajuda de l'escaire, el cartabó i el compàs.
- Raonar el concepte de distància entre punts, rectes i circumferències per a la seva posterior determinació gràfica.
- Raonar el concepte de lloc geomètric en els traçats bàsics: circumferència, mediatriu d'un segment i bisectriu d'un angle.
- Saber dividir la circumferència en dos, quatre, sis o vuit parts iguals, a fi de poder dissenyar geometries ornamentals amb estructures radials.

TEMPORITZACIÓ

Perquè l'alumne/a pugui assimilar aquests conceptes i practicar-los en les propostes, es necessiten de **3 a 4 sessions** de treball per desenvolupar-ho.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Saber mesurar i operar amb segments i angles.
- Verificar la realització de composicions mitjançant mesuraments de rectes i angles amb precisió i el correcte ús dels instruments de dibuix tècnic.
- Diferenciar, clarament, les característiques bàsiques de mediatriu i bisectriu en el raonament dels traçats i dissenys geomètrics.
- Valorar la realització dels exercicis amb netedat i claredat.

UD 8. Triangles i quadrilàters

OBJECTIUS

- Aprendre a construir triangles, recordant-ne la classificació i les propietats fonamentals.
- Aprendre a construir els diferents quadrilàters, recordant-ne la classificació, les característiques i la propietat fonamental.
- Saber fer construccions amb la precisió que requereixen els traçats, fent servir l'escaire, el cartabó i el compàs.
- Apreciar les possibilitats creatives i decoratives que es deriven de la divisió interna del quadrat.

- Iniciar-se en el fantàstic món de les estructures modulars, els seus dissenys i les possibilitats decoratives amb xarxes triangulars i quadrades, analitzant-ne l'ús en diferents estils i èpoques artístiques al llarg de la història.

TEMPORITZACIÓ

La completa adquisició d'aquests coneixements i la seva plasmació pràctica en les propostes requereix **3 o 4 sessions** de treball.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Valorar la diferenciació clara de les característiques bàsiques de triangles i quadrilàters.
- Estimar el reconeixement i la comprensió de la importància que té el triangle, com a figura geomètrica en l'àmbit científic, tecnològic i decoratiu.
- Valorar l'interès per realitzar divisions internes en el triangle equilàter i en el quadrat.
- Apreciar les possibilitats creatives que en el recobriments del pla mostren tant el triangle equilàter com les formes quadrades.
- Valorar la creativitat i la imaginació en la invenció d'estructures modulars amb xarxes triangulars i amb melles quadrades.

IV ESPAI I VOLUM

UD 9. L'espai

OBJECTIUS

- Saber explicar què és l'espai, tot diferenciant entre el natural, l'urbà i l'interior.
- Analitzar les claus o mètodes que serveixen per produir en l'espectador la il·lusió d'espai en contemplar una obra bidimensional.
- Valorar la importància de la llum i el color en la creació de la sensació espacial.
- Apreciar i comprendre la forma en què els artistes doten les seves obres de percepció espacial.

TEMPORITZACIÓ

Perquè l'alumne/a assimili aquests conceptes i els pugui practicar en les propostes, es necessiten de **4 a 5 sessions** de treball per desenvolupar-ho.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Comprendre el concepte d'espai i diferenciar amb claredat i precisió els tipus més freqüents: el natural, l'urbà i l'interior.
- Representar amb formes planes sensacions espacials, utilitzant les claus que resolen l'efecte de profunditat en el dibuix i la pintura: superposició, diferència de

mides, altura relativa, enquadrament i textura, perspectiva aèria i perspectiva cònica o lineal.

- Valorar l'aplicació del color per obtenir efectes de profunditat i espai en les obres pròpies.
- Analitzar amb interès i deteniment les tècniques emprades pels artistes per aconseguir, en les seves composicions bidimensionals, la sensació d'espai.

UD 10. El volum

OBJECTIUS

- Saber explicar què s'entén per volum en el llenguatge visual i la seva relació amb l'espai.
- Saber estructurar un volum per la seva part interna i el seu límit exterior.
- Aconseguir descriure la llum i l'ombra com a elements que suggereixen l'efecte de volum.
- Tenir la capacitat d'explicar diversos mètodes de representació del volum.
- Saber construir volums senzills mitjançant l'ús i la conjunció de formes geomètriques planes, com a desenvolupament d'aquests volums.

TEMPORITZACIÓ

La programació completa d'aquesta unitat didàctica requereix **5 o 6 sessions**.

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Valorar i diferenciar l'obtenció de volums reals a partir de l'acció de modelar o esculpir, o bé del seu desenvolupament.
- Valorar l'obtenció de volums representats sobre el paper mitjançant la tècnica del clarobscur i/o la perspectiva.
- Representar volums del natural, utilitzant com a recurs expressiu els contrastos de llum.
- Saber passar del pla al volum mitjançant l'obtenció prèvia del desenvolupament del cos corresponent.

5 ESQUEMA DE CONTINGUTS

El currículum del Sistema Educatiu distingeix entre tres tipus de continguts: **conceptes**, **procediments** i **actituds**. Tots tres són igualment importants, atès que col·laboren en l'adquisició de les capacitats assenyalades en els objectius generals de l'àrea.

En les dues pàgines següents s'especifiquen els continguts per a cada una de les deu Unitats Didàctiques en què es desenvolupa el curs complet que compendia el text **OBSERVAR. IMAGINAR. EXPRESSAR 1**.

C

UNITAT

Materials i tècniques de dibuix i pintura

- Els materials per al dibuix artístic i pintura.
- Instruments necessaris per al dibuix geomètric.
- Materials complementaris i suports.
- Tècniques plàstiques pas a pas: llapis de grafit, llapis de colors i aquarel·lables, ceres, retoladors, pintures al tremp i collage.

O

CONCEPTES

N

PROCEDIMENTS

- Analitzar i distingir les variades possibilitats gràfiques dels diferents materials, tant per al dibuix artístic com per al geomètric.
- Exercitar el traçat amb diversos materials i l'ús de l'escaire, el cartabó i el compàs.
- Utilitzar tècniques mixtes per cercar una major expressivitat.

T

ACTITUDS

- Destresa en l'ús i la conservació dels instruments de treball.
- Interès i netedat en l'execució de les diverses tècniques que s'han d'emprar.
- Apreciació dels diferents valors expressius de cada tipus de material gràfic i els seus diversos usos.
- Hàbit de neteja i cura del material i instruments de dibuix.

11

El llenguatge de la imatge

- Els llenguatges com a forma de comunicació humana. El llenguatge visual.
- Relació dels diferents llenguatges segons la prevalença dels elements que el componen: gràfic, pictòric, plàstic i arquitectònic.
- Usos de la imatge: informació, persuasió i narració.
- Els llenguatges audiovisuals.

- Observar i analitzar el sentiment present en l'obra artística.
- Il·lustrar textos literaris mitjançant els llenguatges gràfic i pictòric.
- Distingir els trets propis dels diferents llenguatges visuals.
- Valorar les fotografies, la televisió, el cinema, la premsa i el còmic com a mitjans per expressar i comunicar.

- Observació dels trets particulars dels diferents llenguatges visuals.
- Disposició per descobrir dimensions estètiques i qualitats expressives en les imatges quotidianes.
- Actitud conscient davant les suggestions de les imatges publicitàries.
- Actitud positiva i participativa en els treballs en grup.

23

El punt i la línia com a signes d'expressió

- El signe com a empremta expressiva.
- El punt com a centre d'atenció visual. Situacions del punt en l'espai.
- Ús creatiu del punt per generar formes i volums.
- La línia com a element generador de formes i sentiments segons la seva gènesi i direccionalitat.
- El punt i la línia en el món de l'art.

- Fer servir el punt i la línia amb diferents tècniques gràfiques per configurar imatges bi/tridimensionals.
- Utilitzar la línia com a element de composició i contorn de les formes.
- Ombrejar i acolorir imatges mitjançant el puntillisme.
- Observar i analitzar l'ús del punt i la línia en el món de l'art.

- Receptivitat envers el fet artístic i disponibilitat i gust per portar-lo a terme en les composicions pròpies.
- Valoració de la capacitat d'observació i de la memòria visual.
- Gust per l'exactitud, l'ordre i la netedat en l'elaboració de les representacions gràfiques i plàstiques.

31

Textures naturals i artificials

- Concepte de textura: percepció visual i percepció tàtil.
- Qualitats simbòliques de les textures.
- Classes de textures: d'origen natural i d'origen artificial.
- Textures tàctils i visuals. Representació gràfica de textures tridimensionals.
- Creació de textures mitjançant fregament.
- L'expressivitat de la textura en l'art.

- Observar i reconèixer textures artificials i naturals en objectes del nostre entorn.
- Realitzar diverses textures amb tècniques pròpies del dibuix.
- Recopilar i seleccionar materials diversos, amb textures significatives, fent-los servir per definir formes amb una finalitat marcadament expressiva.

- Curiositat i sensibilització davant els aspectes texturals de l'entorn.
- Valoració de la capacitat d'observació i de la memòria visual.
- Valoració de la riquesa visual que la textura proporciona a una superfície.
- Col·leccionisme de fotografies, papers i retalls de revistes en què es posin de manifest diverses textures.

39

Naturalesa del color

- El color com a fenomen físic i visual. Dispersió de la llum solar.
- El color llum. Mescla additiva.
- El color matèria. Percepció del color dels cossos segons les llums bàsiques reflectides. Mescla subtractiva.
- Organització del color. El cercle cromàtic: colors primaris i secundaris.
- Ús dels complementaris en l'art.

- Observar el color en la naturalesa i en els objectes de l'entorn.
- Manipular amb les mescles de color.
- Investigar experimentalment l'obtenció de colors secundaris en les mescles subtractives mitjançant la roda dels colors.
- Experimentar òpticament amb colors complementaris.

- Disposició per explorar les pròpies possibilitats artístiques i sensibilitat per portar-les a terme.
- Interès per desenvolupar un gust personal quant a les formes i els colors.
- Curiositat i delectació en la percepció del color en la naturalesa.
- Sensibilitat davant els efectes del color i la seva aplicació en el món de l'art.

51

Expressivitat del color

- Temperatura del color. Colors freds i colors càlids.
- Simbolisme del color: associació i resposta emocional.
- El color de la naturalesa en les estacions de l'any.
- Ús expressiu del color en l'art.
- Ús creatiu del color.

- Utilitzar el color com a matèria per pintar seguint diferents tècniques.
- Localitzar obres de pintura, de disseny o plàstiques en general, en les quals el color sigui un element fonamental.
- Investigar les variacions cromàtiques de la vegetació al llarg de les estacions de l'any.
- Usar el color de forma expressiva i creativa.

- Curiositat i valoració del color com a element fonamental en la nostra vida.
- Apreciació del color en l'entorn, la vestimenta i la naturalesa.
- Estimació del simbolisme present en els colors segons les diferents cultures.
- Preocupació per la mala qualitat cromàtica d'algunes reproduccions.

63

Elements i formes geomètriques bàsiques

6

- Figures i gènesis d'elements i formes bàsiques.
- La geometria en la naturalesa i en les construccions humanes.
- Elements geomètrics fonamentals: punt, línies i direccions. Posicions relatives entre rectes.
- Angles. Tipus i posicions relatives.
- La circumferència i el cercle: elements i superfícies que tanca la circumferència. Posicions relatives.

- Fer servir les plantilles (escaire i cartabó) per al traçat de paral·leles, perpendiculars i rectes a 45°.
- Crear dissenys lineals emprant l'escaire i el cartabó.
- Utilitzar rigorosament el compàs per a la creació de motius decoratius o ornamentals.
- Treballar amb precisió amb el compàs per transportar magnituds i arcs de circumferència.

- Valoració de les organitzacions geomètriques de l'entorn.
- Gust per la precisió, l'exactitud, l'ordre i la netedat en l'elaboració de representacions gràfiques.
- Interès per la conservació dels instruments de dibuix.
- Esforç per emprar correctament l'instrumental específic per als traçats lineals.

75

Traçats geomètrics

7

- Concepte de mesura. Mesures lineals i mesures angulars. Transport de mesures lineals i angulars.
- Suma i diferència de segments. Suma i diferència d'angles.
- Distàncies entre punts, rectes i circumferències.
- Llocs geomètrics bàsics: circumferència, mediatriu, bisectriu i mitjana.
- Divisió de la circumferència en 2, 3, 4, 6 i 8 parts iguals.

- Operar amb segments i angles.
- Operar amb llocs geomètrics determinant els centres de les circumferències que passen per dos punts, la mediatriu d'un segment, la bisectriu d'un angle i la mitjana de dues rectes paral·leles.
- Determinar la distància entre punts, d'un punt a una recta i d'un punt a una circumferència.
- Dividir la circumferència en parts iguals per crear dissenys variats.

- Valoració de la gran importància de la geometria plana com a mitjà per comprendre la realitat.
- Interès per dimensionar magnituds lineals i angulars en relació amb una unitat de mesura.
- Gust per l'exactitud, l'ordre i la netedat en el traçat i la ideació de dissenys geomètrics, acompanyant-ho amb l'aplicació reflexiva del color.

83

Triangles i quadrilàters

8

- Definició, classificació i denominació dels triangles. Propietats.
- Construcció de triangles.
- Divisió interna del triangle equilàter.
- Quadrilàters: definició i tipus. Classificació, denominació i propietat fonamental dels quadrilàters convexos.
- Construcció de quadrilàters.
- Divisió interna del quadrat.
- Xarxes modulars bàsiques: xarxa triangular equilàtera i xarxa quadrada.

- Construir triangles equilàters, isòsceles i escalens.
- Analitzar les possibilitats creatives que ofereix la divisió interna del triangle equilàter.
- Construir quadrilàters.
- Realitzar dissenys de mosaics a partir d'un mòdul quadrat.
- Experimentar amb la creació de dissenys sobre xarxes triangulars i quadrades, incorporant-hi l'ús del color.

- Cura, conservació i bon ús dels instruments de dibuix per obtenir resultats precisos.
- Investigació i cerca de solucions originals a l'hora d'afrontar representacions gràfiques.
- Utilització del color com a reforç creatiu de les creacions geomètriques.
- Curiositat per anomenar amb exactitud i precisió objectes amb formes poligonals (triangles i quadrilàters).

93

L'espai

9

- Observació i percepció de l'espai. L'espai natural, l'espai urbà i l'espai interior.
- Claus i procediments que resolen l'efecte de profunditat: superposició o solapament; diferència de grandària; altura relativa o posició en el quadre; enquadrament i textura; perspectiva aèria o atmosfèrica; perspectiva cònica o lineal.
- Creació de la il·lusió espacial en les obres artístiques.

- Analitzar les claus que resolen la profunditat en l'espai natural, en l'espai urbà i en l'espai interior.
- Experimentar amb la superposició de formes planes per aconseguir la sensació de profunditat.
- Experimentar amb la variació de grandària i contrastos de color per aconseguir, sobre el pla, la il·lusió espacial.
- Analitzar les claus que resolen la profunditat en l'art de la pintura.

- Esforç per determinar la reducció visual que experimenten les figures en allunyar-se de l'espectador.
- Predisposició per captar efectes de profunditat espacial en el pla en les obres pictòriques.
- Valoració de la capacitat espacial per visualitzar formes tridimensionals.
- Fruïció d'aplicar els recursos per obtenir la sensació espacial en el pla.

105

El volum

10

- Concepte i aspectes del volum: el volum real i el representat.
- Obtenció del volum real, modelant, esculpint i construint.
- Obtenció del volum representat mitjançant el dibuix del natural (clarobscur), la pintura i la fotografia.
- El volum representat mitjançant la perspectiva, les projeccions dièdriques i/o a partir de desenvolupaments elementals.

- Experimentar l'obtenció de volums per mitjà del contrast de llums i ombres.
- Fer servir el clarobscur per percebre la sensació volumètrica en el pla.
- Construir i experimentar amb estructures tridimensionals a partir dels desenvolupaments de cossos polièdrics simples.
- Elaborar maquetes i volums en general amb materials mal·leables.

- Sensibilització davant les variacions visuals produïdes pels canvis de llum.
- Descobriments de la importància que té el clarobscur en la percepció de volum en el pla.
- Interès per l'objectivitat i la precisió en la creació de volums, tant reals com representats.
- Interès per construir maquetes i volums en general.

117

6 CONTRIBUCIÓ DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ PLÀSTICA I VISUAL A L'ADQUISICIÓ DE LES COMPETÈNCIES BÀSIQUES

La llei d'educació (LOE) entén per «*competència*» la capacitat de posar en pràctica de manera integrada, en contextos i situacions diferents, els coneixements, les habilitats i les actituds personals adquirits.

Les competències tenen tres components: un *saber* (un contingut), un *saber fer* (un procediment, una habilitat, una destresa...) i un *saber ser o saber estar* (una actitud determinada).

L'Educació plàstica i visual contribueix a l'adquisició de diferents competències bàsiques per mitjà dels objectius (propòsits) que correlativament, en cadascuna d'elles, es relacionen:

• *Competència artística i cultural:*

- Ampliar el coneixement dels diferents codis artístics i de la utilització de les tècniques i els recursos que els són propis.
- Aprendre a mirar, veure, observar i percebre.
- Apreciar els valors estètics i culturals de les produccions artístiques.
- Experimentar i investigar amb diversitat de tècniques plàstiques i visuals.
- Ser capaç d'expressar-se a través de la imatge.

• *Competència en comunicació lingüística:*

- Aprenentatge i ús de conceptes i paraules específiques de la matèria.
- Paral·lelisme estructural entre el llenguatge plàstic i verbal.

• *Autonomia i iniciativa personal:*

- Desenvolupar estratègies de planificació, de previsió de recursos, d'anticipació i avaluació de resultats.
- Estimular l'esperit creatiu, l'experimentació, la investigació i l'autocrítica per fomentar la iniciativa i autonomia personal.

• *Competència social i ciutadana:*

- Treballar en equip i promoure actituds de respecte, tolerància, cooperació i flexibilitat.
- Adquirir habilitats socials.
- Treballar amb eines pròpies del llenguatge visual, que indueixen al pensament creatiu i a l'expressió d'emocions, vivències i idees.
- Plantejar experiències directament relacionades amb la diversitat de respostes davant un mateix estímul i l'acceptació de les diferències.

• *Competència per aprendre a aprendre:*

- Acostumar-se a reflexionar sobre els processos de treball i d'estudi.
- Portar a terme propostes d'experimentació creatives que impliquin la presa de consciència de les capacitats i recursos propis, així com l'acceptació dels errors propis com a instrument de millora.

• *Competència matemàtica:*

- Aprendre a moure's amb comoditat a través del llenguatge simbòlic.
- Aprofundir en el coneixement d'aspectes espacials de la realitat mitjançant la geometria i la representació objectiva de les formes.

• *Tractament de la informació i competència digital:*

- Reconèixer la importància de la imatge com a suport de la informació.
- Fer servir recursos tecnològics específics.

• *Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic:*

- Utilitzar procediments relacionats amb el mètode científic com l'observació, l'experimentació i el descobriment, i la reflexió i l'anàlisi posterior.
- Introduir valors de sostenibilitat i reciclatge pel que fa a l'ús de materials per a la creació d'obres pròpies, l'anàlisi d'obres alienes i la conservació del patrimoni cultural.

Cal tenir en compte que les competències són interdependents, de manera que alguns dels seus elements s'entrecreen o aborden perspectives complementàries. A més, el desenvolupament i la utilització de cadascuna requereix, al seu torn, les altres. En alguns casos aquesta relació és especialment intensa. Per exemple, alguns elements essencials de les competències en comunicació lingüística, aprendre a aprendre o tractament de la informació i competència digital estan estretament relacionats i junts formen la base per al desenvolupament i l'ús de la resta de les competències. De la mateixa manera, la resolució de problemes, l'actitud crítica, la gestió de les emocions, la iniciativa creativa i la presa de decisions amb avaluació del risc involucren diverses competències.

7 ATENCIÓ I TRACTAMENT A LA DIVERSITAT ENTRE DISTINTS NIVELLS

No podem oblidar el tractament a la diversitat que ha de produir-se des del moment en què es detectin diferents nivells de coneixements i d'actituds entre els alumnes. Això no obstant, la complexitat que comporta desenvolupar l'atenció a la diversitat fa necessari que siguin els mateixos centres els encarregats de regular aquesta situació cada dia més freqüent.

Perquè un llibre d'Educació Plàstica i Visual pugui contribuir a aquesta tasca, ha de tenir en compte aquesta situació real de feina, en els continguts i en les activitats pràctiques. En tots els nostres llibres i/o manuals, l'atenció a la diversitat es té present principalment en les activitats pràctiques que es proposen, les quals corresponen a tres nivells de dificultat: baixa (1), mitjana (2) i alta (3), segons els paràmetres següents:

• **Nivell de dificultat 1:** quan, amb facilitat, l'alumne pot resoldre l'activitat posant interès en la comprensió de la proposta i tenint en compte els conceptes bàsics establerts en etapes anteriors.

• **Nivell de dificultat 2:** quan l'alumne/a pot desenvolupar l'activitat tenint en compte, únicament, els conceptes estudiats en la Unitat Didàctica amb què estigui treballant.

• **Nivell de dificultat 3:** quan l'alumne/a necessiti recórrer a conceptes vistos en altres Unitats i fins i tot necessiti servir-se d'altres fonts per tal de resoldre els dubtes.

També es proposen activitats de reforç i d'ampliació compatibles amb les propostes incloses al llibre, de manera que matisin els plantejaments establerts, i els facin més senzills o més complicats segons els interessos i les necessitats.

Per tant, el professor o la professora pot triar en tot moment les activitats més adequades per a cada alumne/a, grups d'alumnes o situació particular de la classe.

En l'atenció a la diversitat convé intensificar la relació de les activitats plasticovisuals amb altres àrees, ja que l'aprenentatge a través de les imatges pot ser molt adequat per a molts.

A l'hora d'avaluar s'hauran de tenir en compte els aspectes següents :

– *Delimitació dels objectius específics a avaluar.*

– *Tipus i manera de recollida d'informació.*

– *Forma de generar criteris i judicis.*

– *Decisions al voltant de valorar la diversitat de capacitats d'alumnes que integren el grup i que, per una raó o per una altra, ofereix la realitat de l'aula.*

Amb aquestes consideracions es tracta, en definitiva, de reduir els desajustos que es produeixen en la formació dels adolescents i de fer més positiva i eficaç l'acció del professorat en l'exercici de la professió.

8 CONSIDERACIONS METODOLÒGIQUES

És inqüestionable la importància de la imatge en el món actual. Provenents de la naturalesa, els mitjans de comunicació, la publicitat o la cultura, centenars d'imatges ens arriben cada dia amb les més diverses finalitats i les més distintes configuracions. En conseqüència, si vivim en un món d'imatges en què el llenguatge de la forma resulta bàsic i, a més, configurador de l'ésser humà mateix –com a individu social–, no hi ha dubte que el principi general ha de ser el següent:

Desenvolupar en els alumnes i les alumnes les seves capacitats d'observació, imaginació i expressió plasticovisuals, preparant-los per comprendre i transmetre imatges del seu entorn natural com a part de la seva formació integral.

El disseny del curs respon a aquest principi general. Tant els continguts conceptuals com les propostes i verificacions volen ser instruments que ajudin en l'aprenentatge, l'aprofitament del temps i l'organització del treball a l'aula. Les làmines i fitxes, amb una temàtica molt orientada i una tècnica d'execució oberta a les possibilitats i actituds de cada alumne/a, evita la pèrdua de temps que comporta dictar dades i enunciats o bé repartir fotocòpies amb els plantejaments de cada activitat. D'altra banda, les pràctiques no pretenen ser exhaustives i plantegen els treballs que solen ser comuns als diferents enfocaments que pugui donar a l'assignatura cada professor/a.

A més a més de les propostes operatives –que són treballs individuals que serveixen, sobretot, per seguir les exposicions teòriques juntament amb les explicacions del professor–, és convenient plantejar activitats i projectes pràctics en equip sobre anàlisi i estudi dels elements de l'entorn, cosa que ha de generar debats a l'aula.

Des del punt de vista metodològic, el pla curricular es fonamenta en els principis següents:

- *L'adequació dels continguts amb els objectius i els mitjans per assolir-los.*
- *L'enfocament de les propostes operatives amb les seves activitats de verificació, de manera que proporcionin un aprenentatge actiu, atès que promouen la construcció de conceptes.*
- *L'orientació significativa de l'aprenentatge, partint d'organitzadors que ajudin en l'anàlisi dels nous coneixements, com també proposant elements motivadors.*
- *El plantejament d'activitats col·lectives i en petits grups, per contrastar l'elaboració i crear ac-*

Aquest projecte curricular, en versió electrònica (PDF o .doc), es pot baixar del web editorial: www.ed-sandoval.es